

Warszawa 22.06.2026

Dr hab. Hanna Podedworna, prof.ucz.

Akademia Bialska im. Jana Pawła II

Biała Podlaska

Recenzja dorobku habilitacyjnego dr Ruty Śpiewak

1. Informacje ogólne

Jako podstawę wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego dr Ruta Śpiewak przedłożyła 12 artykułów naukowych, opublikowanych w latach 2015-2024, w różnych czasopismach naukowych o zasięgu globalnym i regionalnym. Większość (11) artykułów opublikowano w języku angielskim, jeden w języku polskim. Dwa artykuły są samodzielnymi publikacjami autorskimi Wnioskodawczynie, pozostałe 10 publikacjami zespołowymi. Większość artykułów (8) napisano wspólnie z osobami z Polski, pozostałe 2 w gronie współpracowników międzynarodowych. Załączono stosowne oświadczenia współpracowników dokumentujące udział 50% dr Śpiewak w publikacji.

Wnioskodawczynie traktuje przedstawiony cykl artykułów jako cykl publikacji wieńczących spójny dorobek naukowy, dotyczący Alternatywnych Sieci Żywnościowych w Polsce, instytucji z nimi związanych i możliwości kreowania przez te sieci wspólnot. Dr Śpiewak lokuje przedłożony dorobek naukowy w obszarze studiów nad jedzeniem, problematyce rozwoju wsi i rolnictwa oraz teorii dóbr wspólnych. Potraktowanie ich jako interdyscyplinarnego osiągnięcia naukowego jest w pełni uzasadnione. Autorka sytuuje główne osiągnięcie naukowe w koncepcji rozwoju obszarów wiejskich i wspiera teorią dóbr wspólnych Elinor Ostrom. Przyjęta perspektywa badawcza stanowi przykład nowego podejścia do problematyki rozwoju obszarów wiejskich i otwiera nowe pola badawcze.

Zaproponowany cykl stanowi pierwszą interdyscyplinarną analizę Alternatywnych Sieci Żywnościowych w Polsce. Problematyka jedzenia stała się przedmiotem zainteresowania badaczy z różnych dyscyplin, do których zaliczam także socjologów wsi i rolnictwa, zwłaszcza zainteresowanych aspektami ekonomicznymi produkcji i konsumpcji żywności oraz podejściem sieciowym, które jest coraz częściej wykorzystywane w analizach

M.P.

rzeczywistości społecznej. Obserwowane w krajach rozwiniętych przeobrażenia rzeczywistości wiejskiej wymagają nowych kategorii analitycznych, które bardziej adekwatnie wyjaśniałyby elementy tworzącego się nowego ładu społeczno-gospodarczego. Procesy te przebiegają inaczej w krajach pół-peryferii Europy Środkowej niż w bardziej rozwiniętych krajach, tworzących centrum nowoczesnych gospodarek. Specyfika ta została dostrzeżona i udokumentowana przez Wnioskodawczynię w przedstawionych publikacjach. Pozwala to uznać cykl za osiągnięcie naukowe, które uzasadnia recenzowany wniosek habilitacyjny.

Przedłożone artykuły, przed publikacją były recenzowane przez różnych badaczy. Potwierdza to dodatkowo ich znaczenie i wartość naukową. Prace zostały także zauważone i zyskały uznanie publiczności naukowej w kraju i za granicą, o czym świadczy i co potwierdza łączna liczba cytowań cyklu (wg Google Scholar, bez autocytowań), która przekracza obecnie 210. Można więc stwierdzić, że Dr Ruta Śpiewak jest badaczką o ugruntowanej renomie. Jej całociowy dorobek publikacyjny mierzony liczbą cytowań wynosi 590. Przytoczone wskaźniki bibliometryczne przemawiają więc na rzecz zasadności przedłożonego wniosku habilitacyjnego.

2. Osiągnięcia naukowe Habilitantki

Poza przedłożonym cyklem 12 artykułów stanowiących główne osiągnięcie naukowe, dorobek naukowy dr Śpiewak jest bardzo różnorodny i obejmuje:

- 5 rozdziałów autorskich opublikowanych w zbiorowych monografiach naukowych;
- Współautorstwo 3 monografii naukowych;
- 19 artykułów naukowych, opublikowanych w czasopismach naukowych, polskich i zagranicznych, większość w języku angielskim, jeden w języku francuskim. 7 artykułów nie zostało uwzględnionych w głównym osiągnięciu naukowym;
- 40 wystąpień na konferencjach naukowych, krajowych i międzynarodowych.

Wnioskodawczyni odbyła także 4 staże naukowe w różnych zagranicznych ośrodkach europejskich i 1 w USA, podczas których miała możliwość poznania stosowanych tam metod badania Alternatywnych Sieci Żywnościowych i przygotowania wspólnych z autorami zagranicznymi publikacji naukowych.

Dr Śpiewak uzyskała finansowanie 9 grantów zewnętrznych i instytucjonalnych, wykonując w nich funkcję kierowniczkę projektu, głównej wykonawczynie, współautorki raportu końcowego. Uczestniczyła także w wielu innych zespołach badawczych, realizując projekty finansowane przez UN Global Compact Network Poland, Fundację Heinricha Boella, Robert Bosch Stiftung, Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Osiągnięcia te i sprawowane funkcje w zespołach badawczych potwierdzają dobre przygotowanie do samodzielnej pracy badawczej.

Dr Śpiewak pełniła także funkcję promotora pomocniczego w przygotowaniu jednej pracy doktorskiej, co pozwoliło jej zdobyć doświadczenie dydaktyczne. Doświadczenie to poszerza prowadząc gościnne zajęcia na Uniwersytecie Warszawskim, Wydział Artes Liberales, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, Otwarty Uniwersytet UW; Ekologiczny Uniwersytet Ludowy, Szkoła Agroekologii, Indiana University: Institute Food Studies oraz Polish Studies Center. Działalność dydaktyczna jest jednak drugoplanowa w karierze Habilitantki, co wiąże się z zatrudnieniem w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, który jest jednostką badawczą i nie prowadzi szerszej działalności dydaktycznej.

Aktywność naukową dr Śpiewak uzupełnia funkcją recenzentki prac naukowych, artykułów w czasopiśmie krajowych i zagranicznych, takich jak „Wieś i Rolnictwo”, „Eastern European Countryside”, „The International Journal of Commons”, „Journal of Agriculture”, „Food Systems and Community Development”, „Studia Socjologiczne”.

Rozmiar i znaczenie dorobku naukowego potwierdzają dane naukometryczne, podane w autoreferacie:

Cytowania: Google Scholar bez autocytowań i cytowań powtórzonych: 525;

Indeks Hirscha, wg. Google Scholar - 14

sumaryczna punktacja MNISW: 955

Sumaryczny Impact Factor: 37,8

Przytoczone dane potwierdzają kompetencje dr Śpiewak do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauki społecznej, dyscyplinie nauki socjologicznej.

3. Współpraca z otoczeniem społecznym i gospodarczym oraz działalność organizacyjna

Dr Śpiewak aktywnie współpracuje z otoczeniem społecznym i gospodarczym, głównie z organizacjami pozarządowymi i instytucjami europejskimi, realizując różnorodne zadania badawcze. Zasiadała także w wielu różnych gremiach decyzyjnych i doradczych, co niewątpliwie sprzyjało nawiązywaniu kontaktów i współpracy. Wielokrotnie sprawowana funkcja kierowniczk i wykonawczyni projektu badawczego stworzyła możliwości zdobycia praktycznego doświadczenia w zakresie przygotowywania i realizacji projektów badawczych.

4. Główne osiągnięcie naukowe

Przedstawiony jako główne osiągnięcie naukowe cykl publikacji, który obejmuje 12 artykułów, jest poświęcony problematyce Alternatywnych Sieci Żywnościowych (ang. AFN), instytucjom i zdolnościom więziotwórczym. Wnosi on istotny wkład w istniejący stan wiedzy o tych nowych strukturach społecznych, pokazuje społeczne skutki ich funkcjonowania i znaczenie dla przeobrażeń wsi i rolnictwa w Polsce oraz w innych systemach organizacji i dystrybucji produkcji żywnościowej, czego przykładem jest artykuł nr 10, porównujący organizację i funkcjonowanie AFN w Polsce i USA.

Alternatywne Sieci Żywnościowe powstały w odpowiedzi na kształtujący się w krajach Zachodu nowy porządek post-produktywistyczny, pod wpływem którego w debacie publicznej zaistniały nowe problemy, które bezpośrednio lub pośrednio są powiązane ze sferą produkcji i konsumpcji żywności. Zalicza się do nich zmiany klimatu, stan środowiska naturalnego, problem kosztów środowiskowych ponoszonych w produkcji i dystrybucji żywności, jakość żywności produkowanej metodami przemysłowymi, uspołecznienie produkcji żywności i jej zazielenienie, czyli ocenianie efektów środowiskowych. Znalazło to wyraz w rozwoju wiedzy określanej jako badania nad jedzeniem (ang. food study). Dorobek dr Śpiewak wpisuje się doskonale w ten nurt badań i refleksji naukowej.

Zainteresowanie alternatywnymi praktykami produkcyjnymi i dystrybucyjnymi w sferze jedzenia zaowocowało poszukiwaniem historii tego typu praktyk w kontekście polskim. Dr Śpiewak poszukiwała ich w historii spółdzielczości spożywców i ruchu spółdzielczym oraz w różnych formach wspólnego użytkowania ziemi rolniczej, wód i lasów. Uznała je za przykłady alternatywnych praktyk, a zarazem dostrzegła ich enklawowy charakter, o czym traktuje artykuł nr 1 i 8.

W zaproponowanym cyklu publikacji Autorka prezentuje także i rozwija metodologię badań,(art.2 i 6), głównie jakościowych, nad tą tematyką w Polsce i w zespole międzynarodowym. Uznaje to za propozycję nowatorską i zasługującą na uznanie. Znalazło to odzwierciedlenie m.in. w artykule nr 2, poświęconym rolnictwu ekologicznemu i jego wielofunkcyjności. Rolnictwo ekologiczne zostało przedstawione jako rolnictwo wielofunkcyjne, które zacieśnia więzi z rynkiem i powoduje wiele zmian w skali lokalnej. W artykule 6. autorstwa zespołu realizującego grant Sonata, przedstawiono wyniki badań, które doprowadziły do opracowania typologii AFN. Dr Śpiewak, jako autorka konceptualizacji badań, zaproponowała wyróżnienie trzech typów tych sieci. Sieci naśladowcze, sieci zakorzenione i sieci mieszane. Pierwsze naśladują pomysły, organizację i implementację zrównoważonych systemów żywnościowych, występujących w Europie Zachodniej lub USA, drugie opierają się na codziennych zwyczajach, tradycjach i wzorcach konsumpcji lub produkcji żywności, mieszane wykorzystują oba rodzaje wzorców, naśladowcze i zakorzenione. Typologia ta jest przydatnym narzędziem badawczym i pozwala analizować zróżnicowanie alternatywnych sieci żywnościowych.

Traktując AFN jako podmioty wokół których koncentrują się i ujawniają napięcia związane z żywnością dr Śpiewak zaproponowała nowe podejście do ich analizy, które wychodzi poza dotychczasowe kategorie analityczne i uwzględnia konsekwencje globalizacji oraz informatyzacji produkcji rolnej. Trafne jest także potraktowanie ich jako laboratoriów zmiany i centrów innowacji społecznych. Dr Śpiewak dostrzegła także różnicę między polskimi AFN a inicjatywami rozwijanymi w krajach Zachodu. Polskie Alternatywne Sieci Żywnościowe powstały w reakcji na indywidualne lęki odnośnie do jakości żywności konwencjonalnej i braku zaufania do instytucji publicznych, co doprowadziło do tworzenia sieci współpracy między

jednostkami. Sporadycznie towarzyszyły temu motywacje altruistyczne bądź odnoszące się do problemów globalnych, jak troska o środowisko naturalne.

Na szczególne podkreślenie zasługują publikacje łączące podejście instytucjonalne z teorią dóbr wspólnych. Jest ono nowatorskie i nie było wcześniej wykorzystywane w Polsce w obszarze studiów nad jedzeniem. Zaliczam do tej kategorii artykuły numer 7,9,10,11.

Na uwagę zasługuje odnotowana w artykule 7. zmiana postrzegania żywności, która polega na odejściu od postrzegania jej jako towaru i redukowaniu do wartości ekonomicznej, którą wyraża cena rynkowa. „Odtowarowienie” żywności oznacza postulat traktowania żywności jako prawa człowieka, co obejmuje demokratyczne uczestnictwo w wyborach systemu żywnościowego oraz sprawiedliwy i transparentny dostęp do wszystkich niezbędnych zasobów. Postrzeganie żywności jako wspólnego dobra odwołuje się do wspólnego zarządzania zasobami naturalnymi aby zaspokoić potrzeby społeczności. Podejście to oznacza zakwestionowanie prywatnego charakteru żywności i jej uspołecznienie oraz zrównoważony rozwój.

W autoreferacie (s. 3 i 4) Wnioskodawczyni podkreśla trzy najważniejsze kwestie, które zostały przedstawione w publikacjach. Jest to pogłębienie rozumienia społecznych funkcji Alternatywnych Sieci Żywnościowych i ukazanie ich aspektów negatywnych. Drugim problemem są zauważone przez dr Śpiewak napięcia między koncepcjami i praktykami tworzonymi w centrum naukowym, które obejmuje głównie kraje anglojęzyczne a kulturą i instytucjami w krajach półperiferii, do jakich zalicza się kraje Europy Środkowo-Wschodniej. Trzecią kwestią jest wykorzystanie koncepcji dóbr wspólnych i podejścia instytucjonalnego do analizy Alternatywnych Sieci Żywnościowych, co otwiera nowe pola badawcze, szczególnie przydatne do śledzenia zmian społecznych w obszarze studiów nad jedzeniem. Wskazana problematyka została przedstawiona w treści analizowanych publikacji.

Wszystkie składające się na główne osiągnięcie naukowe artykuły cechuje staranny dobór cytowanej literatury polsko i anglojęzycznej. Pozwoliło to prezentować podjęte problemy badawcze w szerokim kontekście społeczno-kulturowym, wskazując powiązania czynników działających globalnie i uwarunkowań lokalnych. Świadczy to o rozległej wiedzy erudycyjnej dr Śpiewak i jej konsekwentnym zainteresowaniu podjętą problematyką badawczą.

Uznanie osiągnięć zawodowych, naukowych i organizacyjnych Habilitantki potwierdzają liczne nagrody. Dr Śpiewak otrzymała trzykrotnie nagrodę Dyrektora IRWiR PAN za działalność naukową, dwukrotnie nagrodę Dyrektora IRWiR PAN za działalność publikacyjną; nagrodę motywacyjną Dyrektora IRWiR PAN, nagrodę Dyrektora IRWiR PAN za działalność organizacyjną na rzecz Instytutu oraz nagrodę Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Konkluzja

Przedkładając powyższą recenzję stwierdzam, że Wniosek dr Ruty Śpiewak o nadanie stopnia doktora habilitowanego w zakresie nauk społecznych, dyscyplinie nauki socjologiczne jest uzasadniony. Przedstawiony cykl artykułów oraz dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny spełniają kryteria zawarte w przepisach Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm. A.219, ust 1, pkt 2). Wnoszę do Komisji Przewodu Habilitacyjnego o dopuszczenie dr Ruty Śpiewak do dalszych etapów postępowania.

H. Podedworna
Dr hab. Hanna Podedworna, prof. ucz.